

29 § va-lagen

Va-huvudman har i visst fall ansetts fri från ansvar sedan älvvatten vid exceptionellt högvatten trängt in i va-nätet och orsakat källaröversvämning.

G. I. Fastighetsbolag AB (bolaget) äger fastigheten belägen inom verksamhetsområdet för Överkalix kommuns allmänna va-anläggning. Fastigheten drabbades den 2 juni 1995 av en stor översvämning.

Den är ansluten till den allmänna va-anläggningens ren-, spill- och dagvattennät. På fastigheten finns uppfört två hyreshus med affärslokaler och totalt 17 bostadslägenheter. Den ena av byggnaderna är försedd med källare och omfattar en byggnadsyta på 480 kvm. I källarvåningen fanns vid tiden för översvämningen dels lokaler som uthyrdes till solarium och sjukgymnastik dels tränings- och konferenslokal. Källaren är försedd med ett flertal golvbrunnar som är anslutna till kommunens spillvattennät. Brunnar finns bl.a. i träningslokalen i ett utrymme för lägenhetsförråd och i konferenslokalen. I källardelen finns också fyra toaletter. En samlingsbrunn utanför i garagedfarten är ansluten till kommunens dagvattennät.

Parterna är ense om att fastighetens källare drabbades av översvämning den 2-6 juni 1995 genom att avloppsvatten på grund av dämning i kommunens spillvattenledning trängde upp genom golvbrunnarna. På grund av dämning även i dagvattennätet har vatten också via samlingsbrunnen utanför i garagedfarten ytledes trängt in i källardelen. Bolaget har härutöver gjort gällande att fastigheten drabbats av översvämningar även i april och juli 1994 samt den 18 december 1995 och den 18 maj 1997.

Bolaget yrkade förpliktande för kommunen att betala skadestånd till bolaget med i första hand 1 255 878 kr, och i andra hand med 900 878 kr jämte ränta på beloppet.

Kommunen bestred yrkandena men vitsordade vissa belopp som skäliga i och för sig bl.a. arbetskostnad om 900 kr.

Bolaget anförde: Vid varje översvämningstillfälle har vatten trängt upp ur golvbrunnarna i källaren. Bolaget yrkar emellertid inte någon ersättning för de skador som uppkom i samband med översvämningarna år 1994. Även om det inträngande vattnet vid översvämningen den 2 juni 1995 och de följande dagarna till den största delen kom från spillvattensystemet skedde vatteninflödet även ytledes via brunnen i garagedfarten. Vid det tillfället pumpades vatten bort till en dagvattenbrunn i närheten men vatten fortsatte hela tiden att tränga upp genom golvbrunnarna. Vatten trycktes också upp via toalettstolarna. Som högst nådde vattnet 70 – 80 cm över källargolvsnivån. Översvämningarna har orsakats av att uppdämning skett i kommunens spillvattennät och i förekommande fall även i dagvattennätet. Anläggningen har varit behäftad med fel eller brist eftersom pumpar i pumpstationen stannat vid ett flertal tillfällen och således inte uppfyllt

kraven på säkerhet som kan ställas på en sådan anläggning. Företrädare för kommunen har till och med sagt att översvämningen den 18 december 1995 berott på att pumpen stannat. Vidare har kommunen inte haft någon larmanordning eller någon särskild beredskap för sådana händelser. Därutöver har underdimensionering av såväl dagvatten- som spillvattensystemet förelegat och kommunen har inte i tillräcklig mån beaktat riskerna för inflöde vid högt vattenstånd i Kalix älv, ej heller risken för uppdämning i dagvattensystemet vid kraftigare regn. Kommunen brister också i underhåll och tillsyn av anläggningen och tillhörande pumpstationer. Det saknas skriftligt underhållsprogram och kommunen kan inte redogöra för vilka rutiner som gäller för kontroll och tillsyn. Dessa grunder, var för sig eller tillsammans, innebär att kommunen enligt 29 § va-lagen är skadeståndsskyldig mot bolaget.

Kommunen anförde: Det är riktigt att uppdämning skett i både dag- och spillvattennäten i juni 1995. Situationen vid det tillfället kan dock jämföras med en naturkatastrof. Att översvämning också skulle ha skett på fastigheten i december 1995 och i maj 1997 har kommunen dock inte några uppgifter om. Vid något tillfälle efter juni 1995 skall dock vatten i samband med skyfall ytledes ha trängt in via källarinfarten. Kommunen bestrider att ytterligare översvämningar genom uppdämning i spill- eller dagvattensystemet än den 2 juni 1995 drabbat fastigheten. Avloppssystemet består av ett duplikatsystem och några allmänna översvänningsproblem i området är inte kända av kommunen. Någon uppdämning har inte inträffat tidigare ens vid mycket kraftig nederbörd. Vid översvännings-tillfället i juni 1995 var vattenståndet mycket högt i Kalix älv vilket medförde att också sjön Hansavan, i vilken spillvattenledningens bräddavlopp och dagvattenledningen mynnar, fick ett mycket högt vattenstånd. Det var flera meter högre än normalt och det högsta på 60 år. Av den utredning kommunen tagit fram och åberopar i målet framgår bl.a. att vattenföringen i juni 1995 (2 140 kbm) inte var så långt ifrån ett 100-årsflöde (2 650 kbm). Som högst har vattenstånd på över + 41 m och upp mot + 41,40 m uppmätts dvs. vattennivåer som stod betydligt högre än den aktuella byggnadens källargolv på + 40,20 m. Det höga vattenståndet medförde att stora markområden översvämades. Längs stranden går en väg som delvis ställdes under vatten och flera brunnslöck till spillvattensystemet kom också att stå under vatten. Kommunens allmänna spillvattennät leds med självfall genom samhället och fram till en pumpstation som är belägen 150 m nedom fastigheten Bränna 26:1. Spillvattenservisens diameter på fastigheten är 160 mm och ledningen i gatan vid pumpstationen har diametern 225 mm. Det allmänna lednings-systemet är från 1960/70-talet. Dagvattenledningen ligger högre än spillvattenledningen men i samma rörgrav. Från pumpstationen pumpas vattnet vidare till reningsverket. Det finns tre pumpar i stationen och om någon av dem stannar klarar de båda övriga att hålla undan vattnet. Vid översvämningstillfället fungerade pumparna. Vattnet steg så kraftigt att kommunen satte dit ytterligare en dränkbar pump. Även om pumparna alltså fungerade tekniskt hela tiden kunde de inte fylla någon funktion när hela området stod under vatten och lika mycket tillfördes spillvattensystemet oavsett hur mycket som pumpades vidare. Kommunen har inte någon möjlighet att anlägga ett va-nät som klarar dessa exceptionella förhållanden. Pumpstationen kontrolleras dagligen. Om vattnet stiger över en viss

nivå lyser en lampa och stationen ringer automatiskt upp för att larma jouren. Pumpstationen har enligt uppmätning 00-08-22 ett inkommande flöde av 11,8 l/sek och en pumpkapacitet av 24,4 l/sek. Strax före pumpstationen finns en uppsamlingsbrunn med bräddavlopp till dagvattennätet försett med avstängningsventil med höjdläget + 39,65 m. Vid högt vattenstånd i Kalixälven kan det finnas risk att dagvattennivån ca vart femte år stiger över nivån för bräddavloppet. Bräddavloppet går dock att stänga av när en sådan situation uppstår. Vid översvämningen i juni 1995 var situationen emellertid sådan att uppdamningshöjden steg över + 41 m vilket medförde att brunnen kom att ligga helt under vatten och dagvatten kunde tränga in i spillvattennätet. Dagvattnet trängde således in i spillvattennätet dels via brunnslocken i vägen dels via bräddavlopp. Enligt kommunens mening uppfyller va-anläggningen uppställda krav. Bolaget har påstått att kommunen brister i tillsynen av anläggning och pumpstationer och att pumparna stannat flera gånger. Detta är inte riktigt. Men även om pumparna skulle ha stannat vid något tillfälle kan det inte bli översvämning i fastigheten eftersom bräddavloppen avleder vatten vid nivåer under källargolvsnivån på fastigheten. Dessa avlopp är aldrig stängda. Kommunen har genom sin personal en daglig tillsyn av pumpstationerna, som är elva till antalet, och har ingen kännedom om att pumpstationen i Hansavan närmast fastigheten inte skulle ha fungerat vid något tillfälle. Spillvattensystemet genomspolas dessutom varje år och antalet abonnentfastigheter är inte större än 1 300. Kommunen har därför en god kännedom om va-systemet. - En tänkbar orsak till problemen på fastigheten kan vara att dräneringen ligger under högsta grundvattennivå. Högsta grundvattennivå ligger på + 40,5 m och källargolvsnivån är + 40,2 m. Enligt en grundundersökning inför byggnationen skulle grundvattnet periodvis kunna komma i nivå med källarens dränering ett problem som dock skulle kunna klaras med förstärkt dränering. Kommunen ifrågasätter om fastigheten är utrustad med sådan förstärkt dränering. Vidare visar en undersökning på att fastighetens dagvattenservis har en för liten dimension. Fastighetens ledning är ett 160 mm rör som klarar 11,5 l vatten/sek vid 0,5 % lutning. Vid beräkning av regnvattenmängderna i området visar det sig att vartannat år skulle 17,1 l/sek belasta fastighetens servisledning vilket medför en översvämning på fastigheten vartannat år. Marken lutar kraftigt mot fastighetens dagvattenbrunn vilket leder till stor belastning på den. Fastighetens stuprör är öppna och leder mot dagvattenbrunnen. Om det varit stopp i kommunens ledning i december 1995 borde även ICA-butiken och andra fastigheter i området drabbats av översvämningen.

Vid översvämningen i juni 1995 förelåg en force majeure-situation. Men även om det skulle anses föreligga brister i kommunens ledningssystem så har skadornas omfattning inte något direkt orsakssamband med sådana eventuella brister. Va-nätet skulle, oavsett bristerna, inte ha klarat den situation som uppstod i juni 1995. Vid de övriga påstådda tillfällena har inte visats att något stopp förekommit som kommunen har att svara för. Skulle kommunen ändå befinnas skadeståndsskyldig skall beaktas att skadorna sannolikt kunnat begränsas om inkommande ledningar täppts till. Dessutom har reparationerna inneburit standardförbättringar som skall göras avdrag för. För påstådd översvämning i maj 1997 har bolaget varit medvåll-

ande då man inte hämtat ut och monterat en underjordstank med ventiler som kommunen beviljat bidrag till. Tanken är avsedd att ta emot bräddande spillvatten i sådana lägen då kommunens dagvattenledning går full och bräddavloppet dit därför stängs av. Därför kan kommunen inte vitsorda full ersättning för yrkade arbetskostnader.

Va-nämnden yttrade:

Enligt 12 § lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, va-lagen, skall allmän va-anläggning vara försedd med de anordningar som krävs för att den skall fylla sitt ändamål och tillgodose skäligen anspråk på säkerhet. I fråga om avloppsanläggning innebär detta bl.a. krav på sådant utförande att den under normalt förekommande betingelser avleder tillrinnande vattenmängder på åsyftat sätt utan risk för inflöde i va-installation som behörigen kopplats till anläggningen. Om skada uppkommer till följd av att anläggningen inte uppfyller dessa krav, kan enligt 29 § samma lag huvudmannen för anläggningen förpliktas ersätta skadan oberoende av om något vållande ligger huvudmannen till last eller inte. Det ankommer i princip på huvudmannen att visa att den allmänna anläggningen uppfyller de uppställda kraven och att uppkommen skada beror på annat än brist i utförandet eller underhållet av anläggningen. För att skadestånd skall kunna utdömas är det emellertid en nödvändig förutsättning att det finns ett orsaks-samband mellan en eventuell brist i utförandet eller underhållet av den allmänna va-anläggningen och uppkommen skada. Om det således konstateras en brist i den allmänna va-anläggningen men denna saknar samband med den skada för vilken yrkas ersättning skall skadestånd inte utdömas. Enbart bristen som sådan grundar alltså inte skadeståndsskyldighet. Det torde vidare av såväl nyssnämnda lag som av allmänna rättsgrundsatser följa att skadeståndsansvar vanligen utesluts vid extraordinära naturhändelser, såsom exempelvis ett för orten onormalt intensivt regn eller andra exceptionella vattenflöden.

Bolagets fastighet är relativt lågt belägen i planområdet och bebyggdes i början av 1990-talet med bl.a. en byggnad med källare där golvnivån uppgivits ligga på + 40,2 m. Det har vidare framkommit i målet att kommunen i samband med eller strax efter bygget lät utföra bräddningsmöjlighet för spillvatten till dagvattennätet i en punkt en bit nedströms fastigheten strax före Hansavans pumpstation på nivån + 39,65 m och att denna nivå medvetet lagts lägre än älvens medelhögvattenstånd av hänsyn till höjdförhållandena på bolagets fastighet. Kommunen får sålunda antas ha bedömt att det behövdes en bräddningsmöjlighet efter tillkomsten av bolagets fastighet då det annars kunde finnas risk att denna vid t.ex. ett pumphaveri snart skulle drabbas av översvämning på grund av källarplanets ringa höjdläge. Risk för översvämning måste även kunna föreligga då dagvattensystemet t.ex. vid häftiga skyfall eller vid högvattenstånd i älven dämmer vid bräddningspunkten och dagvatten trycks in bakvägen i spillvattensystemet. Kommunen har visserligen pekat på att man vid dämningar i dagvattensystemet på grund av högt vattenstånd i älven alltid stänger ventilen vid detta bräddavlopp för att hindra baktryckande dagvatten att fylla spillvattensystemet. Det måste dock alltid finnas en risk att denna stängning, som uppgivits ske manuellt, försenas eller inte alls kommer till stånd på

grund av felbedömning av vattenflödet i dagvattennätet och att spillvattennätet till följd därav fylls på med dagvatten. D.E. har också uppgivit att spillvattnet som pumpas vidare vid högvattensituationer ibland kan vara uppblandat med mycket rent vatten. Även om det sålunda måste anses att den för lågt förlagda bräddningsventilen utgör en riskfaktor för bolagets fastighet från översvämningssynpunkt särskilt om pumpstationen samtidigt inte fungerar fullt ut, måste beaktas att vattenflöden som kommit in den vägen och dämmer i spillvattennätet kan bräddas tillbaka till dagvattennätet i en högre belägen punkt på + 40,05 m. Denna nivå ligger alltså under nivån för källargolvet i bolagets fastighet men över nivån + 39,80 m för medelhögvattenstånd i älven. Skulle dagvattensystemet gå fullt även vid denna nivå, vilket uppgivits vara fallet i juni 1995, kan någon bräddning givetvis inte ske utan dagvattnet trycker in i spillvattennätet även i denna punkt.

I målet görs gällande ersättningsskyldighet för kommunen vid tre tillfällen, två under år 1995 och vid ett tillfälle år 1997. Kommunen har vitsordat översvämningen i juni år 1995 och att den orsakats av uppdämning i va-nätet men sagt sig sakna kännedom om de båda övriga tillfällena och bestritt att översvämning då skulle ha skett från va-nätet.

Det finns inte skäl att ifrågasätta de samstämmiga uppgifter som lämnats av hyresgäster, anställda och fastighetsägare om översvämningsproblem i fastighetens källarplan alltsedan den var färdigbyggd. Utredningen tyder också på att kommunen varit informerad om att det fanns en översvämningsproblematik redan före år 1995. Även den omständigheten att man år 1996 beviljat bidrag till en särskild tank för bräddning av spillvatten då den normala bräddningsventilen till dagvattennätet hölls stängd visar på att förhållandena varit väl kända för kommunen. Därmed inte sagt att varje enskild incident med vatteninflöde behöver ha kommit till kommunens kännedom.

Vad så först gäller den stora översvämningen i juni 1995 så har kommunen åberopat force-majeure och hävdatt att eventuella brister i va-systemet inte har något orsakssamband med uppkomna skador.

Att förhållandena i början av juni 1995 var exceptionella har egentligen inte ifrågasatts i målet och vinner stöd av ingiven statistik från SMHI avseende vattenförings- och vattenståndsserier alltsedan år 1942. Härav framgår således bl.a. att medelvattenföringen i Kalixälven vid vattenföringsstationen Råktfors nedströms Överkalix i början av juni 1995 var den i särklass högsta under perioden 1942 – 2000 med en maximal vattenföring den 3 juni på 2 140 kbm per sekund. Endast en gång tidigare, år 1968, har en vattenföring som ens varit i närheten av den som uppmättes år 1995 registrerats. Det året uppmättes maxvattenföringen 2 000 kbm per sekund den 10 juni. Vad gäller medelvattenstånd i cm visar statistiken att 1995 års värde vid Råktfors, 614 cm, endast överträffats år 1948 då 642 cm uppmättes och år 1954 då 617 cm registrerades som maximalt vattenstånd den 4 augusti. Mätningar för övriga år ligger långt under eller i varje fall inte i närheten av dessa värden. Förhållandet bekräftas av de redovisade resultaten av mätningar från den andra vattenföringsstationen uppströms Överkalix, Röduppsholmen, där vatten-

föringen den 9 juni 1995 uppmättes till 1 600 kbm per sekund medan tidigare maxvärde för en dag under perioden 1951 – 1995 uppmätts till 1 556 kbm per sekund, 9 juni 1968. Nyssnämnda dag uppmättes ett vattenstånd om 392 cm vid Rödupps-holmen vilket emellertid överträffats den 9 juni 1995 då det vid samma mätstation uppmättes ett vattenstånd om 400 cm. Övriga värden i mätserien ligger inte ens i närheten av dessa extremer. Den onormala situation som rådde i juni 1995 framgår också av att ingen kan erinra sig att stora markarealer stått under vatten så som ostridigt var fallet vid denna tid och att räddningschefen R.B., med lång erfarenhet av förhållandena i kommunen, hänvisat till 1930-talet för att kunna finna något som kan jämföras med situationen i juni 1995.

Enligt Va-nämndens mening är det den extrema situationen med vattenföringar och vattenstånd i Kalixälven som vida översteg vad som är normalt på orten och som medförde att älvvattnet under många dagar kunde tränga in i spillvattenssystemet via brunnslock och bräddavlopp som orsakat översvämningen i bolagets fastighet. Att även grundvattennivån stigit under de ca två veckor som översvämningen varade förefaller troligt. Även många andra fastigheter med källare har uppgivits drabbade vid den aktuella tiden. Ingenting har framkommit som visar att kapaciteten på spillvattenssystemet skulle ha varit nedsatt i juni 1995 jämfört med vid normala förhållanden. I skrivelse 1995-11-24 till kommunstyrelsen har tekniska kontoret visserligen uppgivit att pumpstationerna i Hansavanområdet kom under vatten och ej fungerade vid detta tillfälle. Kommunen har emellertid i målet förklarat att saken skall förstås så att pumpstationen Hansavan tekniskt fungerat hela tiden och även utrustats med extra pumpkapacitet vid tillfället men att pumparna ändå inte kunde fylla någon funktion när hela området stod under vatten och nytt vatten hela tiden tillfördes oavsett hur mycket som pumpades vidare. Då annat inte framkommit får kommunens uppgifter i denna del godtagas. Utredningen visar också att pumpstationen i juni 1995 var utrustad med larmfunktion. Som framgått har dock fastigheten även under mer normala förhållanden haft problem med översvämning från spillvattennätet före den stora översvämningen i juni 1995. Bolaget har angivit att det funnits problem med stopp i pumpstationen som kan förklara detta. Det har inte gjorts gällande att översvämningsproblemen sammanhängt med högvatten i älven. Att en eller flera pumpar kan ha stoppat vid vissa tillfällen kan inte uteslutas och skulle, särskilt om bräddavloppen samtidigt inte fungerar tillfredsställande, kunna leda till spillvatteninträngning. Men inte ens om det i början av juni 1995 skulle ha förelegat flera kapacitetsnedsättningar av detta eller annat slag som det ålegat kommunen att åtgärda, torde sådana åtgärder under då rådande vattenförhållanden kunnat förhindra översvämningen i bolagets lågt belägna byggnad. På grund härav och då utredningen i målet visar på att risken för upprepning av översvämning orsakad av att markytor och va-anläggningar hamnar under älvens vattenspegel är ytterst liten och då utförandet av ett va-system som skulle klara av att utan vatteninträngningar avbörda alla tänkbara vattenflöden skulle ställa sig mycket dyrbart och tekniskt komplicerat, kan skadeståndsansvar för översvämningen i juni 1995 inte åläggas kommunen.

I fråga om påstådd översvämning i december 1995 finner Va-nämnden att bevisningen i målet pekar på att en sådan verkligen ägt rum. Den synes dock i likhet

med flera tidigare tillfällen ha varit av begränsad omfattning och inneburit vatteninträngning från golvbrunnarna i källaren till en nivå om ca 1 cm över golvytan i vissa utrymmen. G.I:s uppgifter om att kommunens personal antagit att det vid detta tillfälle var fel på pumparna i pumpstationen vinner stöd av N.H:s utsaga medan kommunen uppgivit att man ingenting minns om saken. Den kommunala personalens minnesluckor och frånvaron av varje dokumentation om felanmälningar och journalföring om tillståndet i pumpanläggningen trots de upprepade översvämningssproblemen i fastigheten, medför emellertid att kommunen inte kan anses ha gjort troligt att denna översvämning berott på annat än just brist i den allmänna anläggningen. Någon anmärkning mot fastighetens spillvattensservis har inte heller framförts av kommunen. Kommunen kan vid dessa förhållanden inte undgå ansvar för att ersätta de arbetskostnader som översvämningen föranlett. Det finns dock, i avsaknad av närmare uppgifter om arbetet och beräkning av ersättningen, inte skäl för att medge högre ersättning än som vitsordats dvs. 900 kr.

Vad slutligen gäller den påstådda översvämningen i maj 1997 är omständigheterna mera oklara. Någon tydlig utredning om hur vattnet kom in i byggnaden finns inte. Bolaget har hävdatt att vatten kommit ur golvbrunnarna men vad som framkommit tyder på att det den gången också kan ha varit fråga om ytlede inrinnande vatten från garagedfarten. Vatteninträngning denna väg är, som framgått, något som också förekommit tidigare. Vattnet kan ha kommit från den där belägna samlingsbrunnen för fastighetens dagvatten och eventuellt späts på med regnvatten från omgivande markytor. De utsagor som lämnats av C-G T. och K.H. ger visst stöd för att en översvämning av detta slag förekommit år 1997 i samband med skyfall. Omständigheterna är i vart fall inte sådana att kommunen i detta fall, mot sitt bestridande, kan anses skyldig att ersätta uppgivna arbetskostnader. Va-nämnden beaktar härvid även att fastighetens dagvattensservis enligt utredning har vissa kapacitetsproblem och att garagedfarten är ett mycket utsatt parti för vatteninflöde vid häftiga skyfall. Bolagets talan skall således ogillas i denna del.

Vad nu anförts innebär således att kommunen, med ogillande av bolagets talan i övrigt, skall förpliktas att till bolaget betala 900 kr jämte yrkad ränta på beloppet.

Med ogillande av bolagets talan i övrigt förpliktade Va-nämnden kommunen att till bolaget betala ersättning för arbetskostnad med 900 kr jämte ränta.

Beslut 2002-02-05, BVa 10

Mål nr Va 60/99